

RIEŠENIE SITUÁCIE NECHCENÉHO DIEŤAŤA V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

SOLUTION OF THE SITUATION OF UNDESIRABLE CHILDREN IN THE SLOVAK REPUBLIC

Marek Šrank¹, Mária Boledovičová²

¹FN Nitra, referát sociálnej starostlivosti

²Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, katedra ošetrovatelství a porodní asistence

Summary

In our practice, we meet situations, where the pregnancy and delivery are not invited and the child is undesirable. A method of solving this condition is searched for and mothers of these children are offered with a possibility of a secret delivery as a legal way how to solve the unplanned pregnancy and problems with undesirable children.

The contribution presented here acquaints the reader with methods of solving the undesirable pregnancy and with the approach to this serious life situation, with a special regard to the secret delivery.

We employed the document contents analysis method, the information source being the documentation of welfare officers, legislative documents and statistical sources.

In our contribution, we describe methods of solving undesirable pregnancy as allowed by the Slovak legislative system. The attention is particularly paid to the secret delivery, which belongs to more frequent methods of solving unplanned and undesirable pregnancy, and is legal and implemented in a medical institution, under surveillance by professional personnel. The woman being in a severe situation of her life is offered with a possibility to accept a positive choice – to give life to the child, protect his/her life and give him/her chance to live in a family of adoptive parents.

Key words: secret delivery – undesirable child – welfare officer – healthcare professionals – adoption – alternative family

Súhrn

V našej praxi sa stretávame so situáciami, keď tehotenstvo a pôrod nie sú vítané a dieťa je nechcené. Hľadá sa spôsob, ako tento stav riešiť, a pre matku dieťaťa sa ponúka možnosť utajeného pôrodu ako legálny spôsob riešenia neplánovaného tehotenstva a nechceného dieťaťa.

Príspevok zoznamuje čitateľov so spôsobmi riešenia nežiaduceho tehotenstva a spôsobmi riešenia tejto vážnej životnej situácie a najmä so zameraním na utajený pôrod.

Použili sme metódu obsahovej analýzy dokumentov a zdrojom informácií bola dokumentácia sociálneho pracovníka, legislatívne dokumenty a štatistické zdroje.

V príspevku opisujeme spôsoby riešenia nechceného tehotenstva, ktoré umožňuje slovenský právny systém. Ústrednú pozornosť venujeme utajenému pôrodu, ktorý patrí k najčastejším spôsobom riešenia neplánovaného a nechceného tehotenstva, je legálny a realizuje sa

v zdravotníckom zariadení pod dohľadom odborného personálu. Ponúka možnosť žene v ťažkej životnej situácii rozhodnúť sa pre kladnú voľbu – darovať a zachrániť život dieťaťa, dať mu šancu na život v rodine adoptívnych rodičov.

Kľúčové slová: utajený pôrod – nechcené dieťa – sociálny pracovník – zdravotníci – osvojenie – náhradná rodina

ÚVOD

Každý človek má právo na život, ktoré je najzákladnejším ľudským právom, a od neho sa odvíjajú všetky ostatné ľudské práva. Život predstavuje veľký dar, ktorý získame narodením, postupne sa vyvíjame, rozvíjame a zároveň sa stávame tými, ktorí máme možnosť život dať ďalšej generácii (Boledovičová a kol., 2010). Tehotenstvo predstavuje významnú etapu života dvoch ľudí, ktorí sa väčšinou tešia na príchod svojho potomka. V živote sa vyskytujú aj situácie, keď tehotenstvo a pôrod nie sú vítané a dieťa sa stáva nechcené. Hľadá sa spôsob, ako tento stav riešiť, či dať dieťaťu právo na život a zároveň získať maximálnu diskretnosť o tejto udalosti, alebo predčasne ukončiť jeho život. Tehotná žena sa ocitá pred zvláštnou dilemou, keď si uvedomuje, že dieťa prichádza v najnevhodnejší čas, stáva sa nechceným pre jednu alebo i obe strany (matka a otec dieťaťa). Pre tehotnú sa ponúka možnosť utajeného pôrodu ako legálny spôsob riešenia neplánovaného tehotenstva a nechceného dieťaťa. Súčasný slovenský právny systém umožňuje a ponúka matkám nechcených detí štyri možnosti, ako riešiť stav nežiaduceho tehotenstva. Tri z nich umožňujú dať dieťaťu šancu na život v náhradnej rodine.

Prvou možnosťou je písomný súhlas matky (ak otec nie je známy alebo nie je uvedený) alebo oboch rodičov dieťaťa po pôrode na osvojenie. Písomným vyhlásením, tzv. „*Privolenie na osvojenie dieťaťa*“, pred zástupcom súdu alebo oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately príslušného úradu práce, sociálnych vecí a rodiny v mieste trvalého bydliska matky alebo rodičov sa môže začať proces osvojenia.

Druhou možnosťou je utajený pôrod ako východisko riešenia nechceného dieťaťa za podmienky darovania života dieťaťu a utajenia osoby matky novorodenca.

Tretou možnosťou je anonymné odloženie dieťaťa do verejne prístupného inkubátora (Hniezda záchrany).

Štvrtou možnosťou je umelé prerušenie tehotenstva, ktoré je možné uskutočniť do 12. ukončeného týždňa tehotenstva (§ 6b zákona č. 576/2004 Z. z.).

Cieľom príspevku je prezentovať spôsoby riešenia nechceného tehotenstva, ktoré umožňuje slovenský právny systém.

METÓDA

Hlavnou metódou bola obsahová analýza dokumentov a zdrojom informácií boli legislatívne dokumenty, štatistické zdroje, vlastné pozorovanie a riešenie konkrétnych situácií v spolupráci s pracovníkmi novorodeneckej kliniky, súdom a oddelením sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately príslušného úradu práce, sociálnych vecí a rodiny. Najväčšiu pozornosť venujeme utajeným pôrodom, ktoré majú na Slovensku stúpajúcu tendenciu a často sa s nimi stretávame aj v našej praxi. Utajené pôrody majú uľahčiť proces adopcií, znížiť riziko odvrhnutia novorodenca jeho matkou, prípadne prispieť k zníženiu počtu interrupcií.

Utajený pôrod

Utajený pôrod predstavuje jednu z najčastejších možností riešenia neplánovaného a nechceného tehotenstva, ktorý je legálny a vykonáva sa v zdravotníckom zariadení pod dohľadom odborného personálu. Ponúka možnosť tehotnej žene v ťažkej životnej situácii rozhodnúť sa pre kladnú voľbu – darovať a zachrániť život dieťaťa, dať mu šancu žiť v rodine adoptívnych rodičov. Samotný pôrod je odborne vedený v zdravotníckom zariadení a tým sa zabráni možným zdravotným rizikám na strane dieťaťa i matky (Mojtová, 2010). Ak sa

tehotná rozhodne pre tento typ pôrodu, písomne požiada o utajenie svojej osoby v súvislosti s pôrodom a následnou osobitnou ochranou svojich osobných údajov. Žiadosť obsahuje základné identifikačné údaje: meno a priezvisko, dátum narodenia, trvalé bydlisko a ďalšie dokumenty a informácie súvisiace s tehotenstvom a samotným pôrodom. V zákone č. 576/2004 Z. z., o zdravotnej starostlivosti, sa presne uvádza, ako sa postupuje v prípade, že žena požiada o utajenie gravidity a pôrodu. Uvádza sa tu postup pri vedení jej osobitnej zdravotnej dokumentácie, ako je pôrodná a operačná kniha či dokumentácia počas hospitalizácie v gravidite, vrátane vedenia utajeného pôrodu cisárskym rezom. V prípade ženy, ktorá písomne požiada o utajenie svojej osoby v súvislosti s pôrodom, sa vedie osobitná zdravotná dokumentácia v rozsahu zdravotnej starostlivosti súvisiacej s tehotenstvom a pôrodom, ktorej súčasťou sú osobné údaje tejto ženy, nevyhnutné na zistenie anamnézy, a nasledovné údaje: údaje o poučení a informovanom súhlase, údaje o chorobe osoby, o priebehu a výsledkoch vyšetrení, liečby a ďalších významných okolnostiach súvisiacich so zdravotným stavom osoby a s postupom pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti, údaje o rozsahu poskytnutej zdravotnej starostlivosti, údaje o službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti, údaje o dočasnej práceneschopnosti pre chorobu a úraz a skutočnosti dôležité na posúdenie zdravotnej spôsobilosti na výkon práce, epidemiologicky závažné skutočnosti, identifikačné údaje príslušnej zdravotnej poisťovne, identifikačné údaje poskytovateľa. Osobné údaje nevyhnutné na jej identifikáciu sa vedú oddelene od osobitnej zdravotnej dokumentácie spolu s písomnou žiadosťou o utajenie pôrodu. Osobitná zdravotná dokumentácia sa o tieto údaje doplní a zapečatí ako celok (§ 19 ods. 4, 5 zákona č. 576/2004 Z. z.). Poskytovateľ zdravotnej starostlivosti je povinný osobitnú zdravotnú dokumentáciu, vrátane osobných údajov nevyhnutných na identifikáciu, viesť oddelene od zdravotnej dokumentácie ostatných osôb. Nemôže ju sprístupniť, ako je to možné pri iných prípadoch. Kompletná dokumentácia o tehotnej žene sa zapečatí ako celok a následne sa uloží

na bezpečnom mieste gynekologicko-pôrodnického pracoviska na obdobie šiestich týždňov. „Utajená“ rodička odchádza na pôrodnú sálu po medicínskej a ošetrovateľskej príprave so zdravotnou dokumentáciou, kde v časti osobné údaje je uvedený len utajený pôrod s prideleným číslom. Po pôrode zostáva pod dohľadom zdravotníkov na pôrodnej sále a neskôr je preložená na štandardné lôžko gynekologického oddelenia (nie na šesťnedeľie). Ak je zdravotný stav ženy po pôrode stabilizovaný, prepúšťa sa čo najskôr zo zdravotníckeho zariadenia. Dieťa z utajeného pôrodu je odovzdané do starostlivosti novorodeneckého oddelenia a vedie sa mu osobitná dokumentácia z utajeného pôrodu s prideleným číslom. O každom novorodencovi sa posielajú na príslušný matričný úrad v mieste zdravotníckeho zariadenia hlásenie o narodení, len s tým rozdielom, že v časti hlásenia, kde sa uvádza meno dieťaťa a údaje o rodičoch, sa uvedie jednotné pomenovanie – neuvedené. Na základe tohto oznámenia príslušný matričný úrad vydá pre dieťa rodný list (§ 13 ods. 1 a 5 zákona č. 154/1994 Z. z.). Odo dňa pôrodu začína plynúť šesťtýždňová lehota, kedy biologická matka dieťaťa môže písomne požiadať zdravotnícke zariadenie o odtajnenie svojej osoby v súvislosti s pôrodom. V prípade, že počas tohto obdobia neodvolala svoju žiadosť o utajenie svojej osoby v súvislosti s pôrodom, zdravotnícke zariadenie je povinné bez zbytočného odkladu odovzdať zapečatenú dokumentáciu určenému registru Ministerstva zdravotníctva SR na jeho ďalšiu úschovu (§ 23 ods. 5 zákona č. 576/2004 Z. z.). Po tomto období začína hlavná etapa sociálnej práce s dieťaťom z utajeného pôrodu a cieľom je zabezpečiť mu nový domov a nových adoptívnych rodičov. Zdravotná starostlivosť súvisiaca s ťarchavosťou a pôrodom dieťaťa, ktorého matka požiada o utajenie svojej osoby v súvislosti s pôrodom, sa uhradza zdravotnou poisťovňou, ktorej je rodička klientkou (tzv. spárovanie údajov je možné napr. na základe čísla preukazu a údají, o ktorú zdravotnú poisťovňu ide). Povinnosť mlčanlivosti v súvislosti s výkonom zdravotnej starostlivosti a ochrana osobných údajov tým nie je dotknutá (§ 49 zákona č. 76/2004).

Cesta k novej rodine

Uspokojovanie potrieb patrí k najdôležitejším požiadavkám starostlivosti o dieťa, poskytovanej kýmkoľvek a kdekoľvek. Podmienkou je rešpektovanie stavu a stupňa vývoja dieťaťa, aktuálnej situácie, v ktorej sa nachádza, i prostredia, ktorým je obklopené, a jeho vplyvu na dieťa a zároveň spätnému pôsobeniu dieťaťa k danému prostrediu (Dunovský a kol., 1999). Starostlivosť o dieťa z utajeného pôrodu sa nelíši od starostlivosti o každé iné dieťa. Napriek tomu si vyžaduje špecifickú starostlivosť multidisciplinárneho tímu, ktorý tvoria lekári, sestry, ale aj sociálny pracovník zdravotníckeho zariadenia, ktorých cieľom je zabezpečiť, okrem iných potrieb, aj potrebu lásky a bezpečia v novej rodine. Po uplynutí šiestich týždňov odo dňa pôrodu sa stáva dieťa „právne voľné“ a začína proces osvojenia príslušným úradom práce, sociálnych vecí a rodiny. Prvý rodný list je nutný k ďalšiemu procesu osvojenia a na návrh matričného úradu určí súd dieťaťu meno a priezvisko. Samotný proces osvojenia je riadený v súlade so zákonom o rodine (zákon č. 36/2005). Osvojiteľom sa môže stať len fyzická osoba, ktorá je spôsobilá na právne úkony, má osobné, zdravotné, osobnostné a morálne predpoklady a je zapísaná do zoznamu žiadateľov o osvojenie (§ 98 zákona č. 36/2005 Z. z.). Pred rozhodnutím súdu o osvojení musí byť maloleté dieťa po dobu

deviatich mesiacov v starostlivosti budúceho osvojiteľa v rámci tzv. predosvojiteľskej starostlivosti. O zverení dieťaťa do starostlivosti budúcich osvojiteľov rozhoduje súd na návrh budúceho osvojiteľa. Po vydaní rozhodnutia súdu o zverení dieťaťa do starostlivosti adoptívnych rodičov sa osvojiteľa zapisujú v matrike do časti rodičia a dieťa z utajeného pôrodu získava priezvisko svojich nových rodičov a začína svoju životnú etapu v náhradnej rodine (§ 103–109 zákona č. 36/2005 Z. z.).

Päť rokov existencie utajených pôrodov na Slovensku

Prijatím zákona č. 576/2004 Z. z., o zdravotnej starostlivosti, z 21. októbra 2004 s účinnosťou od 1. januára 2005, prichádza do oblasti zdravotnej starostlivosti nový stav – inštitút utajeného pôrodu. Ponúka tehotnej žene v ťažkej životnej situácii možnosť riešenia nechceného dieťaťa s cieľom darovať mu život, zabezpečiť matke dieťaťa maximálnu anonymitu a pre dieťa nájsť novú rodinu v procese osvojenia (adopcie). V tejto časti prinášame prehľad o počte detí z utajených pôrodov v Slovenskej republike a o počte detí z tejto formy pôrodu vo Fakultnej nemocnici v Nitre.

Počet detí z utajených pôrodov sa štatisticky sleduje v rámci Slovenskej republiky až od roku 2009.

Tabuľka 1 Počet detí z utajených pôrodov na Slovensku v rokoch 2009–10

Rok	Počet detí	Chlapci	Dievčatá
2009	21	11	10
2010	46	20	26
Spolu	67	31	36

Zdroj: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny

Tabuľka 2 Prehľad detí z utajených pôrodov vo FN Nitra v rokoch 2005–10

Rok	Počet detí	Chlapci	Dievčatá
2005	2	2	0
2006	1	1	0
2007	3	0	3
2008	2	0	2
2009	0	0	0
2010	10	5	5
Spolu	18	8	10

Zdroj: FN Nitra, referát sociálnej starostlivosti

Ako vyplýva z uvedených prehľadov, počet detí z utajených pôrodov sa zvyšuje. Utajený pôrod umožňuje nájsť východisko pre matky alebo rodičov dieťaťa pri riešení ťažkých životných okolností, ale s pozitívnym konečným rozhodnutím matky: dať šancu dieťaťu na život v inej než biologickej rodine.

ZÁVER

Nechcené dieťa je každé dieťa narodené v zdravotníckom zariadení alebo v prostredí mimo zdravotnícke zariadenie, ktoré dostalo od svojej biologickej matky právo na život, ale za podmienky, že bude vychovávané v náhradnom rodinnom prostredí – u osvojiteľov, v detských domovoch alebo v domove sociálnych služieb, a za predpokladu, že osobné údaje o biologickej matke alebo o rodičoch nechceného dieťaťa zostanú podľa možnosti v maximálnej anonymite, najmä u detí z utajených pôrodov (Šrank, Matuščinová, 2010). Utajené pôrody majú ženy, ktoré sa z rôznych príčin nechcú a nemôžu starať o svoje deti, motivovať k tomu, aby si vybrali lepšie riešenie ako interrupciu či riskovať vlastný život pri domácom pôrode s následným zbavením sa dieťaťa a vystaviť sa tak trestno-právnomu konaniu za vraždu novorodenca.

Každé dieťa má právo vyrastať a byť vychovávané v rodine. Aj dieťa z utajeného pôrodu je ako každé iné a zaslúži si lásku a pozornosť rodičov, v našom prípade adoptívnych rodičov.

Prítomnosť dieťaťa v rodine neznamena pre nových rodičov iba starosť a zodpovednosť, ale stáva sa podnetom a poučením, prináša šancu pre náhradných rodičov, aby dozreli na svoju rolu, rolu milujúcej matky a otca. Dieťa potrebuje citovo zdravú rodinu a záemie plné pochopenia, radosti, milý humor, vedomie spolupatričnosti, ale aj model správania. Kto sa vie tešiť z dieťaťa, ten sa stáva pravým rodičom. Radosť z príchodu dieťaťa do rodiny znamená novú filozofiu života a je najlepším dôkazom, že si dieťa, bez ohľadu na jeho minulosť, rodičia zaslúžia (Štúr, 1995). Rodina má pre utajené dieťa veľký význam. Predstavuje okruh ľudí, u ktorých začína svoju životnú etapu, získava meno, priezvisko, osvojiteľia (rodičia) preberajú všetky práva a povinnosti súvisiace s príchodom, rastom, výchovou a starostlivosťou o toto dieťa. Stáva sa vytúženým dieťaťom svojich rodičov. Každý život má svoj scenár a príbeh dieťaťa z utajeného pôrodu začína svoju novú existenciu v rodinnom prostredí adoptívnych rodičov.

LITERATÚRA

1. Boledovičová M a kol. (2010). *Pediatrické ošetrovatelstvo*. 3. vyd. Martin: Osveta, 214 p.
2. Dunovský J a kol. (1999). *Sociálna pediatria – vybrané kapitoly*. Praha: Grada Publishing, 284 p.
3. Mojtovej M (2010). *Sociálna práca v zdravotníctve*. Bratislava: Slovak Academic Press, 137 p.

4. Šrank M, Matuščinová D (2010). Problematika utajeného pôrodu z pohľadu sociálneho pracovníka. In: XXXVIII. Celoslovenská konferencia sekcie sociálnych sestier a sociálnych pracovníkov. Trenčín, p. 10.
5. Štúr I (1995). Ľudské mláďa. Bratislava: UK, 56 p.
6. Zákon č. 154/1994 Z. z., o matrikách, v znení neskorších predpisov.
7. Zákon č. 576/2004 Z. z., o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
8. Zákon č. 36/2005 Z. z., o rodine.

Marek Šrank, Mária Boledovičová
marek.srank@gmail.com